

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (deveto vijeće)

21. rujna 2017.*

„Žalba – Zabranjeni sporazumi – Talijanski proizvođači betonsko-armaturnih šipki – Utvrđivanje cijena odnosno ograničenje i nadzor proizvodnje i prodaje – Povreda članka 65. UEZUČ-a – Poništenje prvotne odluke presudom Općeg suda Europske unije – Ponovno donesena odluka na temelju Uredbe (EZ) br. 1/2003 – Neizdavanje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku – Neodržavanje saslušanja nakon poništenja prvotne odluke – Vrijeme proteklo u postupku pred Općim sudom”

U predmetu C-85/15 P,

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije, podnesene 19. veljače 2015.,

Feralpi Holding SpA, sa sjedištem u Bresci (Italija), koji zastupaju G. M. Roberti i I. Perego, *avvocati*,

žalitelj,

druga stranka u postupku je

Europska komisija, koju zastupaju L. Malferrari i P. Rossi, u svojstvu agenata, uz asistenciju P. Manzinija, *avvocato*, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourg,

tuženik u prvom stupnju,

SUD (deveto vijeće),

u sastavu: E. Juhász, predsjednik vijeća, C. Vajda (izvjestitelj) i C. Lycourgos, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Wahl,

tajnik: V. Giacobbo-Peyronnel, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 20. listopada 2016.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 8. prosinca 2016.,

donosi sljedeću

* Jezik postupka: talijanski

Presudu

- 1 Feralpi Holding SpA (u daljnjem tekstu: Feralpi) žalbom zahtijeva ukidanje presude Općeg suda Europske unije od 9. prosinca 2014., Feralpi/Komisija (T-70/10, neobjavljena, u daljnjem tekstu: pobijana presuda, EU:T:2014:1031), kojom je taj sud odbio njegovu tužbu radi poništenja Odluke Komisije C(2009) 7492 *final* od 30. rujna 2009. o povredi članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – betonsko-armaturne šipke – ponovno donošenje, u daljnjem tekstu: Odluka od 30. rujna 2009.), u verziji izmijenjenoj Odlukom Komisije C(2009) 9912 *final* od 8. prosinca 2009. (u daljnjem tekstu: Odluka o izmjeni) (Odluka od 30. rujna 2009., kako je izmijenjena Odlukom o izmjeni, u daljnjem tekstu: sporna odluka).

Okolnosti spora i sporna odluka

- 2 Okolnosti spora izložene su u točkama 16. do 21. pobijane presude:

„16 Od listopada do prosinca 2000. Komisija je, sukladno članku 47. UEZUČ-a, obavila provjere kod talijanskih poduzetnika proizvođača betonsko-armaturnih šipki i kod talijanskog udruženja poduzetnika proizvođača željeza i čelika [Federacciai]. Također im je na temelju članka 47. UEZUČ-a uputila zahtjeve za pružanje informacija [...]

17 Komisija je 26. ožujka 2002. pokrenula upravni postupak i donijela obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama na temelju članka 36. UEZUČ-a (u daljnjem tekstu: obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama) [...] [Feralpi] je dostavio svoje pisano očitovanje na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. Saslušanje je održano 13. lipnja 2002. [...]

18 Komisija je 12. kolovoza 2002. donijela obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama (u daljnjem tekstu: obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama), koja je upućena istim adresatima kao i obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama [...] U obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama, koja se temelji na članku 19. stavku 1. Uredbe Vijeća br. 17 od 6. veljače 1962., Prve uredbe o provedbi članaka [81. i 82. UEZ-a] (SL 1962., 13, str. 204.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 3., str. 3.), Komisija je obrazložila svoje stajalište u odnosu na vođenje postupka nakon prestanka važenja UEZUČ-a. Dotičnim poduzetnicima određen je rok za podnošenje očitovanja i 30. rujna 2002. provedeno je drugo saslušanje u nazočnosti predstavnika država članica [...] [Feralpi] je na obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama odgovorio 13. rujna 2002.

19 Na kraju postupka Komisija je donijela Odluku C(2002) 5087 *final* od 17. prosinca 2002. o postupku primjene članka 65. UEZUČ-a (predmet COMP/37.956 – Betonsko-armaturne šipke) (u daljnjem tekstu: Odluka iz 2002.) kojom je utvrdila da su poduzetnici adresati odluke stvorili jedinstven, složen i trajan zabranjeni sporazum na talijanskom tržištu betonsko-armaturnog željeza u šipkama ili rolama, koji je imao za cilj ili učinak utvrđivanje cijena i koji je također organizirano ograničavao ili nadzirao proizvodnju ili prodaju, suprotno članku 65. stavku 1. UEZUČ-a [...] Komisija je, u toj odluci, [Feralpiju] izrekla novčanu kaznu u iznosu od 10,25 milijuna eura.

20 [Feralpi] je 4. ožujka 2003. Općem sudu podnio tužbu protiv Odluke iz 2002. Presudom od 25. listopada 2007., Feralpi Siderurgica/Komisija (T-77/03, [neobjavljena, EU:T:2007:319]), Opći je sud poništio Odluku iz 2002. Opći je sud istaknuo da je, s obzirom na činjenicu da se u Odluci iz 2002. nije upućivalo na članak 3. i na članak 15. stavak 2. Uredbe br. 17, ta odluka utemeljena isključivo na članku 65. stavcima 4. i 5. UEZUČ-a [...] Budući da su te odredbe prestale važiti 23. srpnja 2002., Komisija više nije mogla temeljiti svoju nadležnost na tim odredbama, koje su prestale važiti u trenutku donošenja odluke iz 2002., za utvrđenje povrede članka 65. stavka 1. UEZUČ-a i za izricanje novčane kazne poduzetnicima koji su sudjelovali u navedenoj povredi [...]

- 21 Dopisom od 30. lipnja 2008. Komisija je obavijestila [Feralpi] i druge dotične poduzetnike o svojoj namjeri da ponovno donese odluku tako da izmijeni pravnu osnovu koju je bila izabrala za svoju Odluku iz 2002. Također je navela da će se, imajući u vidu ograničen doseg presude [od 25. listopada 2007.,] Feralpi Siderurgica/Komisija [T-77/03, neobjavljena, EU:T:2007:319], ponovno donesena odluka temeljiti na dokazima koji su izloženi u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama. Dotičnim je poduzetnicima određen rok za podnošenje očitovanja [...] Feralpi je na taj dopis odgovorio 31. srpnja 2008. Nakon dopisa od 30. lipnja 2008. upućeno je nekoliko zahtjeva za informacije na je koje je [Feralpi] odgovorio.”
- 3 U Odluci od 30. rujna 2009. Komisija je, među ostalim, smatrala da Uredbu Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165. i ispravak SL 2016., L 1, str. 108.) treba tumačiti na način da joj, nakon 23. srpnja 2002., omogućuje utvrđivanje i sankcioniranje zabranjenih sporazuma u sektoru koji ulazi u područje primjene UEZUČ-a *ratione materiae* i *ratione temporis*. Navela je da je ta odluka donesena u skladu s postupovnim pravilima UEZ-a i navedene uredbe, a da se materijalne odredbe koje više nisu bile na snazi na dan donošenja akta mogu primijeniti na temelju načelâ koja uređuju vremensko važenje pravilâ, uz iznimku općeg načela primjene blažeg zakona (*lex mitior*).
- 4 U članku 1. navedene odluke određeno je, među ostalim, da je Feralpi prekršio članak 65. stavak 1. UEZUČ-a tako što je od 6. prosinca 1989. do 27. lipnja 2000. sudjelovao u stalnom sporazumu i/ili usklađenom djelovanju koje se odnosi na betonsko-armaturno željezo u šipkama ili rolama, kojemu je cilj i/ili učinak bio utvrđivanje cijena i ograničenje i/ili nadzor proizvodnje ili prodaje na zajedničkom tržištu. Člankom 2. iste odluke Komisija je Feralpiju izrekla novčanu kaznu u iznosu od 10,25 milijuna eura.
- 5 Dopisima upućenim između 20. i 23. studenoga 2009. osam od jedanaest društava adresata Odluke od 30. rujna 2009., uključujući Feralpi, upozorili su Komisiju na to da prilog toj odluci, kako je dostavljen adresatima, nije sadržavao tablice o kretanjima cijena.
- 6 Komisija je 8. prosinca 2009. donijela Odluku o izmjeni koja je u svojem prilogu sadržavala tablice koje su nedostajale te je u osam bilježaka na dnu stranice ispravila redne brojeve u navedenim tablicama na koje se upućivalo.

Postupak pred Općim sudom i pobijana presuda

- 7 Tužbom podnesenom tajništvu Općeg suda 19. veljače 2010. Feralpi je pokrenuo postupak zahtijevajući, s jedne strane, da Opći sud odredi potrebne mjere radi provjere je li se poštovalo načelo kolegijalnosti u postupku donošenja sporne odluke i, s druge strane, da poništi tu odluku.
- 8 U prilog tužbi Feralpi se pozvao na sedam tužbenih razloga koji su se temeljili, kao prvo, na povredi obveze obrazlaganja i načela kolegijalnosti te na postupovnoj povredi prilikom ponovnog donošenja Odluke iz 2002., kao drugo, na tome da sporna odluka nema odgovarajuću pravnu osnovu, kao treće, na povredi pravâ obrane i načelâ dobre uprave, proporcionalnosti i jednakosti oružja, kao četvrto, na povredi kriterijâ pripisivanja, pogrešnoj ocjeni činjenica, neizvođenju dokaza i nepostojanju obrazloženja, kao peto, na pogrešnom utvrđivanju mjerodavnog tržišta, kao šesto, na pogrešnoj ocjeni činjenica, povredi članka 65. UEZUČ-a, povredi načela nediskriminacije i članka 296. UFEU-a i, kao sedmo, na pogrešnom određivanju iznosa novčane kazne.
- 9 Opći je sud pobijanom presudom odbio Feralpijevu tužbu.

Zahtjevi stranaka pred Sudom

- 10 Feralpi žalbom od Suda zahtijeva da:
- u cijelosti ili djelomično ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem se njome odbija Feralpijeva tužba u predmetu T-70/10 i posljedično:
 - u cijelosti ili djelomično poništi spornu odluku;
 - i/ili ukine ili barem smanji novčanu kaznu koja je u spornoj odluci izrečena Feralpiju;
 - podredno, u cijelosti ili djelomično ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem je Feralpijeva tužba odbijena u predmetu T-70/10 i vrati predmet Općem sudu na ponovno suđenje kako bi donio meritornu odluku u skladu s uputama Suda;
 - u svakom slučaju, smanji novčanu kaznu koja je Feralpiju izrečena u spornoj odluci zbog preduog trajanja postupka pred Općim sudom i
 - da Komisiji naloži snošenje troškova obaju postupaka.
- 11 Komisija od Suda zahtijeva da:
- odbije žalbu i
 - naloži Feralpiju snošenje troškova.

Zahtjev za ponovno otvaranje usmenog dijela postupka

- 12 Usmeni dio postupka zatvoren je 8. prosinca 2016. nakon iznošenja mišljenja nezavisnog odvjetnika. Dopisom od 27. siječnja 2017. koji je istog dana podnesen tajništvu Suda Komisija je od suda zatražila da odredi ponovno otvaranje usmenog dijela postupka i da u spis uloži činjenične elemente izložene u njezinu zahtjevu zajedno s dokumentima koji su mu priloženi.
- 13 U prilog tom zahtjevu Komisija u biti ističe da Sud nije dovoljno razjasnio činjenične okolnosti u vezi sa saslušanjima od 13. lipnja i 30. rujna 2002., na kojima nezavisni odvjetnik temelji svoje mišljenje, s obzirom na to da o tim okolnostima stranke nisu posebno raspravljale.
- 14 Članak 83. Poslovnika Suda omogućuje mu da, nakon što sasluša nezavisnog odvjetnika, u svakom trenutku odredi ponovno otvaranje usmenog dijela postupka, osobito ako je u predmetu potrebno odlučiti na temelju pravnog argumenta o kojem stranke nisu raspravljale.
- 15 Valja, međutim, podsjetiti na to da predmet žalbe načelno određuju istaknuti razlozi i argumenti stranaka. U predmetnom slučaju, stranke su imale priliku dovoljno raspravljati o tim razlozima i argumentima u svojim podnescima i na zajedničkoj raspravi od 20. listopada 2016. u predmetima C-85/15 P do C-89/15 P.
- 16 Slijedom toga, Sud, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, ocjenjuje da ne treba odrediti ponovno otvaranje usmenog dijela postupka.

O žalbi

- 17 U prilog žalbi Feralpi ističe šest žalbenih razloga koji se temelje, kao prvo, na povredi načela kolegijalnosti, kao drugo, na povredi pravâ obrane, članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950., članka 10. Uredbe Komisije (EZ) br. 773/2004 od 7. travnja 2004. o postupcima koje Komisija vodi na temelju članaka [101. i 102. UFEU-a] (SL 2004., L 123, str. 18.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 298.) i nepostojanju obrazloženja, kao treće, na povredi članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i članka 41. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja) zbog predugog trajanja upravnog postupka i nepostojanju obrazloženja, kao četvrto, na povredi članka 65. stavka 1. UEZUČ-a, načelâ koja uređuju pitanje tereta dokazivanja, načela pretpostavljene nedužnosti te na iskrivljavanju činjenica i nepostojanju obrazloženja, kao peto, na povredi članaka 23. i 31. Uredbe br. 1/2003, Smjernica o metodi za utvrđivanje novčanih kazni koje se propisuju u skladu s člankom 15. stavkom 2. Uredbe br. 17 i člankom 65. stavkom 5. Ugovora o EZUČ-u (SL 1998., C 9, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 4., str. 6.) , načelâ jednakog postupanja i proporcionalnosti i na nepostojanju obrazloženja te, kao šesto, na predugom trajanju postupka pred Općim sudom.

Drugi žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

- 18 Drugim žalbenim razlogom, koji valja najprije ispitati, Feralpi tvrdi da Opći sud – time što je smatrao da prije donošenja sporne odluke nije potrebno izdati novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama – nije poštovao njegova prava obrane zajamčena člankom 10. Uredbe br. 773/2004. Budući da su poduzetnici koji su Komisijinim dopisom od 30. lipnja 2008. pozvani da podnesu svoja očitovanja imali pravo na saslušanje, kao što je bilo navedeno u tom dopisu, Komisija je morala provesti sve postupovne faze predviđene Uredbom br. 773/2004, što uključuje dostavljanje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i mogućnost da ti poduzetnici ostvare pravo na uvid u spis te, ako to zatraže, pravo na saslušanje.
- 19 Komisija smatra da je Opći sud pravilno ocijenio kako, s obzirom na to da je pogreška koja utječe na zakonitost Odluke iz 2002. počinjena na dan njezina donošenja, valjanost pripremnih radnji nije zahvaćena pa zbog poništenja te odluke prije donošenja sporne odluke nije bilo potrebno izdati novu obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama. Ta institucija ističe da promjena pravne osnove u pogledu njezine nadležnosti za izricanje novčanih kazni nije utjecala na Feralpijev položaj i da je potonji u sklopu odgovora na obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama imao priliku iznijeti svoja očitovanja i u odnosu na gornju granicu visine novčane kazne koju Komisija može izreći i u odnosu na pravnu osnovu Komisijine ovlasti u tom pogledu.
- 20 Što se tiče dopisa od 30. lipnja 2008., Opći je sud u točki 140. pobijane presude priznao da je u tom dopisu Komisija izrazila svoje stajalište prema kojem nije potrebno donositi novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. Nasuprot tomu, nije smatrao da je taj dopis bio zamjena za pravu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. Smatra da je pravilan zaključak Općeg suda prema kojem se u tom dopisu Komisija – s obzirom na to da poništenje Odluke iz 2002. nije utjecalo na valjanost obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama, o kojima su se stranke već imale prilike očitovati – mogla ograničiti na to da ih obavijesti o svojoj namjeri ponovnog donošenja te odluke na novoj pravnoj osnovi.

- 21 Usto, u ovom je slučaju relevantna presuda od 15. listopada 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582), koju navodi Opći sud, s obzirom na to da se predmet koji je doveo do te presude odnosio na otkrivanje postupovne pogreške do koje je došlo prilikom donošenja dotične odluke, a koja nije podrazumijevala utvrđenje nevaljanosti postupovnih radnji.
- 22 Komisija također brani valjanost obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama. Kao što je to Opći sud ocijenio u točki 135. pobijane presude, ta obavijest se temeljila na mjerodavnim postupovnim pravilima UEZ-a koji su tada bili na snazi pa na njezinu valjanost nije utjecalo poništenje Odluke iz 2002.

Ocjena Suda

- 23 Feralpi Općem sudu u biti prigovara da nije utvrdio to da je Komisija povrijedila svoju obvezu poštovanja svih postupovnih faza predviđenih Uredbom br. 773/2004, uključujući dostavljanje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama dotičnim poduzetnicima u skladu s njezinim člankom 10. i mogućnost da prije donošenja sporne odluke Feralpi ostvari svoje pravo na saslušanje zajedno s nacionalnim tijelima nadležnima za tržišno natjecanje.
- 24 U tom pogledu, valja naglasiti da je u postupku donošenja Odluke iz 2002. Komisija 26. ožujka 2002. dotičnim poduzetnicima, uključujući Feralpi, uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama na temelju članka 36. UEZUČ-a. Saslušanje o toj obavijesti održano je 13. lipnja 2002. Nakon prestanka važenja UEZUČ-a Komisija je navedenim poduzetnicima 12. kolovoza 2002. poslala obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama na temelju članka 19. stavka 1. Uredbe br. 17, u kojoj je iznijela svoje stajalište u vezi s izmjenom pravnog okvira i pozvala ih da podnesu svoja očitovanja u pogledu tih dodatno utvrđenih činjenica. Saslušanje je održano 30. rujna 2002. u nazočnosti predstavnika država članica.
- 25 Nakon poništenja Odluke iz 2002. Komisija je dopisom od 30. lipnja 2008. obavijestila Feralpi i ostale dotične poduzetnike o svojoj namjeri ponovnog donošenja te odluke na temelju Uredbe br. 1/2003 kao pravne osnove i u skladu s postupovnim pravilima predviđenima u toj uredbi.
- 26 Uzimajući u obzir navedeni tijek postupka, valja ispitati je li Komisija – protivno onome što je Opći sud zaključio u točki 142. pobijane presude – nakon poništenja Odluke iz 2002. bila dužna ponovno pokrenuti postupak, donijeti novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i održati novo saslušanje.
- 27 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, općenito se smatra da se postupovna pravila primjenjuju od dana njihova stupanja na snagu (presude od 29. ožujka 2011., ArcelorMittal Luxembourg/Komisija i Komisija/ArcelorMittal Luxembourg i dr., C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190, t. 75. i navedena sudska praksa; od 29. ožujka 2011., ThyssenKrupp Nirosta/Komisija, C-352/09 P, EU:C:2011:191, t. 88. i od 11. prosinca 2012., Komisija/Španjolska, C-610/10, EU:C:2012:781, t. 45.), čak i u postupku koji je pokrenut prije tog dana, ali je nakon njega i dalje u tijeku (vidjeti u tom smislu presudu od 11. prosinca 2012., Komisija/Španjolska, C-610/10, EU:C:2012:781, t. 47.).
- 28 U ovom slučaju, s obzirom na to da je sporna odluka donesena na temelju članka 7. stavka 1. i članka 23. stavka 2. Uredbe br. 1/2003, postupak donošenja te odluke morao se provesti u skladu s tom uredbom i Uredbom br. 773/2004, kojoj je Uredba br. 1/2003 pravna osnova (vidjeti u tom smislu presudu od 29. ožujka 2011., ThyssenKrupp Nirosta/Komisija, C-352/09 P, EU:C:2011:191, t. 90.), bez obzira na to što je taj postupak pokrenut prije stupanja na snagu Uredbe br. 1/2003.

- 29 Člankom 10. stavcima 1. i 2. Uredbe br. 773/2004, u vezi s člankom 27. stavkom 1. Uredbe br. 1/2003 koji se provodi tom odredbom, propisano je da Komisija prije donošenja odluke na temelju, među ostalim, članka 7. potonje uredbe, predmetnim strankama dostavlja obavijest o utvrđenim činjenicama, pri čemu određuje rok u kojem one mogu pisanim putem iznijeti svoje stajalište.
- 30 Međutim, kao što je to Opći sud u biti istaknuo u točkama 136. i 137. pobijane presude, u ovom slučaju, Komisija je dotičnim poduzetnicima već bila uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama te u odnosu na te obavijesti sporna odluka Feralpiju nije stavljala na teret nove radnje i nije značajno mijenjala dokaze o povredama koje se stavljaju na teret. Nadalje, kao što je to nezavisni odvjetnik naglasio u točki 53. svojeg mišljenja, nema neke veće sadržajne razlike između obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama donesenoj na temelju uređenja prema UEZUČ-u i one donesene u skladu s uredbama br. 17 i 1/2003. Stoga i nije bilo potrebno slati novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama.
- 31 U tom pogledu, Opći je sud pravilno uputio na točku 73. presude od 15. listopada 2002., *Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija* (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582), u kojoj je naglašeno da poništenje akta Unije ne utječe nužno na pripremljene radnje, s obzirom na to da se postupak koji ima za cilj nadomještanje takvog akta načelno može nastaviti upravo od točke gdje je nezakonitost nastala.
- 32 Naime, kao što je to Opći sud utvrdio u točki 134. pobijane presude, Odluka iz 2002. poništena je zbog Komisijine nenadležnosti za donošenje te odluke na temelju odredaba UEZUČ-a, koji više nije bio na snazi na dan njezina donošenja, pa je nezakonitost počinjena baš na taj dan. Slijedom toga, to poništenje nije utjecalo na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama.
- 33 Suprotno onome što tvrdi Feralpi, sudska praksa navedena u točki 31. ove presude u ovom slučaju nije postala neprimjenjiva zbog izmjene pravne osnove za izricanje novčanih kazni, s obzirom na to da su se posljedice te izmjene pravne osnove već očekivale u pripremljenim radnjama. Naime, kao što to proizlazi iz točaka 18. i 138. pobijane presude, Komisija je u obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama na temelju članka 19. stavka 1. Uredbe br. 17 izvjestila Feralpi o tome kako će postupiti nakon prestanka važenja UEZUČ-a i Feralpi je imao priliku iznijeti svoja očitovanja u tom pogledu.
- 34 Usto, nesporno je da se s tim u vezi ništa nije mijenjalo zbog stavljanja izvan snage Uredbe br. 17 i stupanja na snagu Uredbe br. 1/2003, iz koje određene odredbe čine pravnu osnovu sporne odluke. U svakom slučaju, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 50. svojeg mišljenja, člankom 34. stavkom 2. Uredbe br. 1/2003 i člankom 19. Uredbe br. 773/2004 kao prijelaznim odredbama predviđeno je da se postupovne radnje i mjere izvršene sukladno Uredbi br. 17 odnosno Uredbi Komisije (EZ) br. 2842/98 od 22. prosinca 1998. o saslušanju stranaka u određenim postupcima prema člancima [81.] i [82.] Ugovora o EZ-u (SL 1998., L 354, str. 18.) primjenjuju i dalje za potrebe primjene prvonavedenih uredbi.
- 35 Također treba odbiti Feralpijev argument prema kojem je poništenje Odluke iz 2002. zbog pravne osnove na kojoj se temeljila nužno utjecalo na navod o pravnoj osnovi u obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama na temelju koje je Komisija namjeravala donijeti tu odluku. Dovoljno je naglasiti da se Odluka iz 2002. temeljila isključivo na članku 65. stavcima 4. i 5. UEZUČ-a, a navedena obavijest na Uredbi br. 17.
- 36 Slijedom toga, Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 142. pobijane presude zaključio da Komisija nije bila dužna donijeti novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama.

- 37 Međutim, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 55. svojeg mišljenja, u skladu s člankom 12. Uredbe br. 773/2004, strankama kojima je uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama Komisija mora pružiti mogućnost da iznesu svoje argumente na saslušanju ako su to zatražile u svojim pisanim očitovanjima. Zato, budući da – kao što to proizlazi iz točke 32. ove presude – poništenje Odluke iz 2002. nije utjecalo na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama, valja ispitati je li Komisija navedenim strankama dala priliku da izlože svoje argumente na saslušanju provedenom u skladu s postupovnim zahtjevima uredbi br. 1/2003 i 773/2004, što je bila dužna učiniti.
- 38 U tom pogledu, važno je naglasiti da je u postupovnom uređenju koje je uvedeno Uredbom br. 1/2003, kako je izričito predviđeno u Uredbi br. 773/2004, u njezinu članku 14. stavku 3. propisano da se, na zahtjev adresata obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje pozivaju da sudjeluju u saslušanju koje se održava nakon izdavanja te obavijesti.
- 39 Međutim, što se tiče saslušanja održanih tijekom 2002., predstavnici država članica nisu sudjelovali na onoj od 13. lipnja 2002., s obzirom na to da takvo sudjelovanje nije bilo predviđeno UEZUČ-om koji je tada bio na snazi. Nesporno je da se to saslušanje ticalo merituma predmeta, odnosno ponašanja koja je Komisija stavljala na teret poduzetnicima kojima je uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. To osobito proizlazi iz točaka 379. do 382. sporne odluke, a potvrđeno je u točki 148. presuda Općeg suda od 9. prosinca 2014., Alfa Acciai/Komisija (T-85/10, neobjavljena, EU:T:2014:1037) i od 9. prosinca 2014., Ferriera Valsabbia i Valsabbia Investimenti/Komisija (T-92/10, neobjavljena, EU:T:2014:1032).
- 40 Nasuprot tomu, saslušanje od 30. rujna 2002., na koje su predstavnici država članica bili pozvani u skladu s tada već primjenjivim pravilima UEZ-a – konkretno u skladu s člankom 11. stavkom 2. Uredbe br. 2842/98 – odnosilo se na predmet obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama, odnosno pravnim posljedicama koje je za vođenje postupka imao prestanak važenja UEZUČ-a. To, s jedne strane, proizlazi iz te obavijesti kojom su njezini adresati izričito pozvani da iznesu svoje stajalište o dodatno utvrđenim činjenicama. S druge strane, Komisija je u točki 382. sporne odluke izjavila da ne smatra potrebnim ponoviti saslušanje od 13. lipnja 2002., na temelju odredaba uredbi br. 17 i 1/2003, s obzirom na to da je to saslušanje na kojem nisu sudjelovali predstavnici država članica bilo provedeno u skladu s tada primjenjivim pravilima UEZUČ-a. Usto, na zajedničkoj raspravi u predmetima C-85/15 P do C-89/15 P Komisija je na upit Suda potvrdila da obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama nije ništa mijenjala u pogledu činjenica i dokaza koji su predmet postupka.
- 41 Prema tome, u ovom predmetu predstavnici država članica nisu sudjelovali na saslušanju u vezi s meritumom predmeta, nego samo na onom koje se ticalo pravnih posljedica prestanka važenja UEZUČ-a.
- 42 Međutim, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točkama 27. i 28. ove presude, kada se odluka donosi na temelju Uredbe br. 1/2003, postupak njezina donošenja mora biti u skladu s postupovnim pravilima koja su u njoj predviđena, čak i ako je taj postupak započeo prije njezina stupanja na snagu.
- 43 Prema tome, prije donošenja sporne odluke Komisija je na temelju članaka 12. i 14. Uredbe br. 773/2004 bila dužna dati priliku strankama da izlože svoje argumente na saslušanju na koje je pozvala tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje. Zato se ne može smatrati da je saslušanje od 13. lipnja 2002., koje se ticalo merituma predmeta, ispunilo postupovne zahtjeve u pogledu donošenja odluka na temelju Uredbe br. 1/2003.
- 44 Slijedom toga, Opći je sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 142. pobijane presude utvrdio da Komisija nije bila dužna prije donošenja sporne odluke održati novo saslušanje jer su dotični poduzetnici već imali priliku biti usmeno saslušani na saslušanjima od 13. lipnja i 30. rujna 2002.

- 45 Kao što je to nezavisni odvjetnik naglasio u točkama 56. i 57. svojeg mišljenja, uzimajući u obzir važnost koju u postupcima koji su predviđeni uredbama br. 1/2003 i 773/2004 ima održavanje saslušanja na zahtjev dotičnih stranaka, na koje se prema članku 14. stavku 3. drugonavedene uredbe pozivaju tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje, neodržavanje takvog saslušanja čini bitnu povredu postupka.
- 46 Budući da se nije poštovalo pravo na takvo saslušanje predviđeno Uredbom br. 773/2004, poduzetnik kojemu su na taj način povrijeđena prava ne mora dokazati da je ta povreda mogla na njegovu štetu utjecati na tijek postupka i sadržaj sporne odluke.
- 47 Slijedom toga, neovisno o mogućim štetnim posljedicama koje bi mogle nastati Feralpiju iz takve povrede, navedeni je postupak svakako zahvaćen pogreškom (vidjeti u tom smislu presude od 6. studenoga 2012., Komisija/Éditions Odile Jacob, C-553/10 P i C-554/10 P, EU:C:2012:682, t. 46. do 52. i od 9. lipnja 2016., CEPESA/Komisija, C-608/13 P, EU:C:2016:414, t. 36.).
- 48 Na temelju prethodnih razmatranja proizlazi da treba prihvatiti Feralpijev drugi žalbeni razlog i, shodno tomu, ukinuti pobijanu presudu, pri čemu nije potrebno ispitati prvi, treći, četvrti i peti žalbeni razlog.

Šesti žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

- 49 Šestim žalbenim razlogom Feralpi tvrdi da je Opći sud povrijedio njegovo pravo na to da njegov slučaj bude ispitan u razumnom roku, kako je zajamčeno člankom 47. Povelje, s obzirom na to da je postupak pred Općim sudom trajao četiri godine i deset mjeseci, od čega su tri godine i četiri mjeseca prošle između završetka pisanog dijela postupka i održavanja rasprave.
- 50 Što se tiče složenosti predmeta, Feralpi smatra da je Opći sud već bio upoznat s pitanjima koja su se javila u predmetu u kojem je donesena pobijana presuda, s obzirom na to da je sudac izvjestitelj bio isti kao u predmetu u kojem je donesena presuda od 25. listopada 2007., Feralpi Siderurgica/Komisija (T-77/03, neobjavljena, EU:T:2007:319), da Feralpijevi žalbeni razlozi nisu bili osobito teški, da se devet tužbi protiv sporne odluke temeljilo na tužbenim razlozima koji su se međusobno podudarali i da je Opći sud odredio samo jednu mjeru upravljanja postupkom, uputivši pitanje Komisiji o određenom aspektu spora.
- 51 Navodi da ponašanje stranaka uopće nije utjecalo na trajanje postupka, s obzirom na to da su Feralpi i Komisija dobili samo po mjesec i petnaest dana produljenja roka za podnošenje svojih podnesaka.
- 52 Budući da je od Komisijinih provjera tijekom 2000. i donošenja pobijane presude proteklo više od četrnaest godina, Feralpi zahtijeva da mu se zbog razlogâ ekonomičnosti postupka i unatoč stajalištu Suda iz presude od 26. studenoga 2013., Gascogne Sack Deutschland/Komisija (C-40/12 P, EU:C:2013:768), samom presudom Suda dosudi naknada štete prouzročene povredom razumnog roka trajanja postupka. Podredno, Feralpi zahtijeva da Sud utvrdi da Opći sud nije poštovao članak 47. drugi stavak Povelje, što čini dovoljno ozbiljnu povredu pravnog pravila koje ima za cilj dodijeliti prava pojedincima.
- 53 Komisija zahtijeva da se taj žalbeni razlog odbije.

Ocjena Suda

- 54 Što se tiče Feralpijeva zahtjeva da mu Sud ili dosudi naknadu štete koju mu je navodno prouzročio Opći sud povredom članka 47. drugog stavka Povelje ili utvrdi takvu povredu, treba podsjetiti da povreda obveze suda Unije, koja proizlazi iz te odredbe, da u predmetima koji su mu podneseni presudi u razumnom roku treba biti sankcionirana u postupku za naknadu štete pokrenutom pred Općim sudom jer upravo takva tužba predstavlja djelotvorni pravni lijek. Slijedi da se zahtjev usmjeren na ostvarivanje popravljivanja štete koju je Opći sud prouzročio nepoštovanjem razumnog roka za suđenje ne može podnijeti izravno Sudu u okviru žalbe, nego se mora podnijeti samom Općem sudu. Opći sud, koji je nadležan na temelju članka 256. stavka 1. UFEU-a, dužan je odlučiti o takvim zahtjevima za naknadu štete postupajući u drukčijem sastavu od onog u predmetu u kojem se vodio postupak čije je trajanje predmet kritika (presuda od 9. lipnja 2016., Repsol Lubricantes y Especialidades i dr./Komisija, C-617/13 P, EU:C:2016:416, t. 98. i 99. i navedena sudska praksa).
- 55 Slijedom toga, treba odbiti Feralpijev šesti žalbeni razlog.

O tužbi pred Općim sudom

- 56 U skladu s člankom 61. prvim stavkom Statuta Suda Europske unije, ako je žalba osnovana, Sud ukida odluku Općeg suda. On tada može sam konačno odlučiti o sporu ako stanje postupka to dopušta.
- 57 U ovom slučaju Sud raspolaze potrebnim elementima kako bi konačno odlučio o tužbi za poništenje sporne odluke koju je Općem sudu podnio Feralpi.
- 58 U tom pogledu dovoljno je istaknuti da se, zbog razloga koji su navedeni u točkama 23. do 47. ove presude, sporna odluka – u dijelu u kojem se odnosi na društvo Feralpi – mora poništiti zbog bitnih povreda postupka.

Troškovi

- 59 Na temelju članka 184. stavka 2. Poslovnika, kad je žalba osnovana i Sud sam konačno odluči o sporu, Sud odlučuje o troškovima.
- 60 U skladu s člankom 138. stavkom 1. istog Poslovnika, koji se na temelju članka 184. stavka 1. tog Poslovnika primjenjuje na žalbeni postupak, stranka koja ne uspije u postupku dužna je, na zahtjev protivne stranke, snositi troškove. Budući da je Feralpi uspio u žalbenom postupku i da je tužba pred Općim sudom usvojena, sukladno Feralpijevu zahtjevu Komisiji valja naložiti snošenje svojih troškova i onih koji su Feralpiju nastali i u prvostupanjskom i u žalbenom postupku.

Slijedom navedenoga, Sud (deveto vijeće) proglašava i presuđuje:

1. Ukida se presuda Općeg suda Europske unije od 9. prosinca 2014., Feralpi Siderurgica/Komisija (T-70/10, neobjavljena, EU:T:2014:1031).
2. Poništava se Odluka Komisije C(2009) 7492 *final* od 30. rujna 2009. o povredi članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – betonsko-armaturne šipke – ponovno donošenje), u verziji izmijenjenoj Odlukom Komisije C(2009) 9912 *final* od 8. prosinca 2009., u dijelu u kojem se odnosi na društvo Feralpi Holding SpA.

3. Europskoj komisiji nalaže se snošenje vlastitih troškova i onih koji su društvu Feralpi Holding SpA nastali na ime prvostupanjskog i žalbenog postupka.

Potpisi